

ЗМІСТОВНІ АКЦЕНТИ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Харічков С.К.

У статті розглядаються змістовні акценти стратегічного бачення моделі сталого розвитку. Пропонується шлях переходу України до сталого розвитку за цілями. Розглянуто етапи переходу України до сталого розвитку. Викладені рекомендації базуються на основі узагальнення попередніх напрацювань науковців НАН України (Інституту географії, Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, Інституту проблем природокористування та екології, Інституту економіки природокористування та сталого розвитку), фахівців Мінекології та природних ресурсів України, експертного співтовариства (Всеукраїнська екологічна ліга), Київського національного політехнічного університету «КПІ» та депутатських ініціатив минулих скликань Верховної Ради України.

Стратегічне бачення моделі сталого розвитку України має бути спрямоване на реалізацію принципів, пріоритетів, завдань державної політики оновлення національної соціально-економічної системи на засадах приєднання України до загальноцивілізаційних процесів реалізації системної єдності соціальної, екологічної та економічної компонент суспільного розвитку.

Стратегія повинна визначити вектор розвитку України у довготривалій перспективі, що утворює та упроваджує нову динамічну соціально-орієнтовану модель національного господарювання та суспільного розвитку, яка має забезпечити оптимальне використання наявних ресурсів та поліпшення якості життя населення за рахунок модернізації економічної діяльності в умовах глобалізаційних викликів і кризових явищ.

Реалії сьогодення в Україні підтверджують, на жаль, застосування практики прийняття економічних, соціальних, технологічних і екологічних рішень без необхідного ув'язування їх в єдину комплексну систему на основі перспективної та збалансованої стратегії розвитку держави у XXI столітті. Отже, проблема, на розв'язання якої має бути спрямована Стратегія, полягає у необхідності трансформації державної політики відповідно до принципів сталого розвитку.

Головною метою сталого розвитку України є забезпечення високої якості життя та здоров'я людей, їх екологічної та соціальної захищеності за рахунок збалансованого, соціально-економічного та екологічного розвитку, раціонального використання природно-ресурсного потенціалу країни з урахуванням можливостей у задоволенні відповідних потреб у природних ресурсах майбутніх поколінь. Досягнення цієї мети відповідає історичним, культурним і світоглядним цінностям народу України, в традиціях якого завжди було гуманне ставлення до людини, землі, води, рослинного і тваринного світу, природи загалом.

Організаційні принципи забезпечення переходу України до сталого розвитку полягають у такому:

- науковість - максимальне використання результатів наукових досліджень при впровадженні програм сталого розвитку;

- гуманність - спрямованість будь-яких програм сталого розвитку на забезпечення сприятливих умов життя людини, її соціальної комфортності, ефективної економіки, високої якості навколишнього природного середовища;

- відповідність міжнародним нормам, вимогам та рекомендаціям у національній, регіональних, місцевих та галузевих програмах сталого розвитку країни;

- узгодженість всіх програм сталого розвитку між собою, спрямованості їх на виконання національної програми сталого розвитку;

- регіональність - формування національної програми сталого розвитку з урахуванням історичних, етнічних, кліматичних, біотичних, соціально-економічних, культурологічних та інших особливостей регіональних та місцевих програм;

- комплексність - збалансоване поєднання в єдиній програмі екологічної, економічної та соціально-інституціональної складових сталого розвитку;

- структурність - можливість виділення провідних структурних блоків, структурно-функціональних показників, необхідних для обґрунтування оптимізаційних заходів та управлінських рішень зі сталого розвитку;

- системність - розкриття взаємозв'язків і взаємозалежностей між усіма провідними структурними блоками сталого розвитку, прийнятими для аналізу;

- функціональність - аналіз структури і роботи геосоціосистеми, який дозволяє передбачити результати функціонування окремих

взаємопов'язаних блоків й спрогнозувати ефективність регуляторних впливів (управлінських заходів, рішень);

- керованість - забезпечення постійного прямого і, передусім, зворотного зв'язку між керованою системою та регулятором (керівним органом);

- реальність - врахування реального стану керованої геосоціосистеми, її природних, виробничих та інтелектуальних ресурсів та показників соціально-економічного обміну між ними, взаємозв'язків з іншими геосоціосистемами, можливостей зовнішніх фінансових та інтелектуальних інвестицій, а також реально запроєктованих показників геосоціосистем і майбутнього;

- етапність - реалізація програми сталого розвитку в декілька вузлових етапів, як довготривалого, праце- та капіталоемного процесу.

Сталий розвиток України має розглядатися як процес постійного перетворення (трансформації) якісних та кількісних характеристик суспільних відносин в державі як національній соціо-еколого-економічній системі з дотриманням її рівноважності, збалансованості, гармонійності, стабільності, конкурентоспроможності, інноваційності та безпеки, спрямований на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та навколишнім природним середовищем, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь нації.

Концептуальною основою цілісної системи стратегічних цілей та пріоритетних завдань переходу до сталого розвитку мають стати принципи рівноцінності та однакової важливості соціальної, екологічної та економічної складових сталого розвитку: жодна складова не може бути вирішена за рахунок інших, а кінцева мета не буде досягнута без досягнення хоча б однієї з них; природні ресурси, які належать народові країни та становлять матеріальну основу його існування є обмеженими і мають використовуватися на заощадливому та науковому підходах з урахуванням потреб в них нинішнього та майбутнього поколінь.

Перехід України до сталого розвитку необхідно здійснити шляхом досягнення наступних цілей:

- припинення деградації довкілля та перехід до збалансованого природокористування;

- формування нової моделі економіки на засадах невиснажливого відновлювального природокористування;

- поліпшення якості життя населення України;

- формування суспільної свідомості, світогляду населення України на засадах сталого розвитку;

- формування нормативно-правової та інституційної бази забезпечення сталого розвитку;

- збереження національних цінностей і традицій природокористування;
- захист національних інтересів України в процесі глобалізації;
- забезпечення участі всіх заінтересованих сторін у формуванні та реалізації політики сталого розвитку;
- формування та впровадження регіональної політики сталого розвитку.

Конструктивним підходом щодо забезпечення сталого розвитку України є структуризація секторальних політик, які мають сприяти реалізації вищезазначених стратегічних цілей та пріоритетних завдань переходу до сталого розвитку.

Зокрема, необхідна конструктивна деталізація стратегічних завдань переходу України до сталого розвитку за такими складовими реального сектору економіки: паливно-енергетичний комплекс, промисловість, морегосподарський комплекс, агропромислова сфера, лісгосподарство, транспортний комплекс, житлово-комунальна сфера, рекреація та туризм, а також інфраструктурними секторами економіки.

Забезпечення переходу до сталого розвитку передбачає формування скоординованих дій у всіх сферах суспільного життя, відповідну переорієнтацію соціальних, екологічних та економічних інститутів держави, державне регулювання для посилення заінтересованості громадян, юридичних осіб і соціальних груп у вирішенні завдань сталого розвитку.

Реалізація моделі сталого розвитку потребує застосування складної поліструктурної системи правових, економічних та інших механізмів.

Як основні компоненти системи механізмів, що мають забезпечувати поступовий перехід України до сталого розвитку, необхідно розглядати економічний, адміністративний, суспільно-політичний, громадський механізми та відповідні інструменти, за допомогою яких здійснюватиметься досягнення стратегічних цілей та тактичних задач сталого розвитку системно на загальнодержавному, регіональному та місцевому (локальному) рівнях.

На шляху переходу до сталого розвитку України уявлення, стратегічні орієнтири, пріоритетні цілі, тактичні дії підлягають видозмінам, які є похідними від ендогенних та екзогенних факторів суспільного розвитку.

На першому (стабілізаційному) етапі мають бути створені передумови переходу до сталого розвитку: розв'язанні гострі екологічні, економічні та соціальні проблеми, які перешкоджають переходу до сталого розвитку. Слід зупинити процеси деградації у суспільстві і

природі, створити умови для здійснення комплексного оздоровлення природного середовища і відтворення природних ресурсів, а також досягти усвідомлення більшістю населення безальтернативності сталого розвитку та пріоритетності екологічних чинників над усіма іншими.

Метою першого етапу сталого розвитку України (короткострокова перспектива) є подолання соціально-економічної, екологічної та структурної кризи, що тривалий час розвивається і охопила період переходу країни до ринкової економіки і демократичного громадянського суспільства.

На другому (підготовчому) етапі слід здійснити перехід від економіки зростання до економіки розвитку, забезпечити комплексне оздоровлення природного середовища і відтворення природних ресурсів, умови для створення внутрішнього ринку, домогтися реальної єдності влади і суспільства (народу). Необхідно розробити і впровадити в життя нову політику в галузі освіти і виховання, науки і технологій відповідно до принципів і завдань сталого розвитку.

На другому етапі (у середньостроковій перспективі) метою сталого розвитку є забезпечення динамічного соціально-економічного розвитку країни на базі ефективного використання її економічних ресурсів (включаючи досягнення науково-технічного прогресу) і переваг міжнародного поділу праці при збереженні відтворювального потенціалу природного комплексу та встановлення справедливіших світогосподарських зв'язків.

На третьому (перехідному) етапі потрібно здійснювати системні (структурні і функціональні) перетворення в економіці, екологізація суспільно-економічних відносин, технологічне оновлення виробництва. Слід остаточно подолати бідність як соціальне явище. Поступово наблизити витрати ресурсів на одиницю кінцевої продукції та якість життя народу до рівня розвинутих європейських країн.

Метою третього етапу сталого розвитку (довгострокова перспектива, кілька десятиліть XXI століття) є гармонізація взаємовідносин суспільства і природи в глобальному масштабі і в країні за рахунок:

- розвитку господарської діяльності в межах відтворювальних можливостей біосфери;
- перенесення акценту в системі людських цінностей з матеріально-речових на духовно-моральні, що відповідає подальшій ноосферній орієнтації розвитку суспільства;
- усвідомлення усіма необхідності раціонального споживання.

На четвертому (сформованому) етапі (функціонування стратегії сталого розвитку) Україна має існувати як повноправний член спільноти розвинутих країн світу, що перейшли на засади сталого розвитку.

На різних етапах переходу до сталого розвитку всі дії із забезпечення виконання завдань мають бути скоординовані і здійснюватись спільними зусиллями на державному, регіональному та місцевому рівнях, за активної участі наукових, освітніх, виробничих, фінансових, політичних та інших структур громадськості.

Abstracts

Kharichkov S.K.

MEANINGFUL ACCENTS STRATEGIC VISION MODEL OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

The article deals with the substantive focus of the strategic vision for the sustainable development model. Proposed way of Ukraine's transition to sustainable development goals. The stages of Ukraine's transition to sustainable development. Outlined recommendations are based on a generalization previous work of scientists of the NAS of Ukraine (Institute of Geography, Institute of Market Problems and Economic-Ecological Research, Institute of Natural Resources and Environment, Institute of Environmental Economics and Sustainable Development), Ministry of Environment experts and Natural Resources of Ukraine, experts (All-Ukrainian Ecological league), Kyiv National Polytechnic University "KPI" and parliamentary initiatives previous convocations of Verkhovna Rada of Ukraine.